

ЭФЕКТЫЎНЫЯ ПРАКТЫКІ АРГАНІЗАЦЫІ КАМУНІКАЦЫІ ВУЧНЯЎ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

**А. У. КАЗЛОВА, намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры,
Полацкая дзяржаўная гімназія № 1 імя Ф. Скарыны
г. Полацк, Рэспубліка Беларусь**

На сённяшні дзень фарміраванне ў вучняў метапрадметнай кампетэнтнасці – адзін з актуальных накірункаў адукацыі. На гэта робіцца акцэнт як у адукацыйных стандартах, так і ў вучэбных праграмах. Адным з кампанентаў метапрадметнасці з’яўляецца камунікатыўная кампетэнтнасць, якая дазваляе аналізаваць сітуацыі міжасобаснага ўзаемадзеяння, вызначаць камунікатыўныя задачы і найбольш эфектыўныя шляхі іх рашэння [1, с. 8]. Эфектыўныя камунікатыўныя паводзіны заключаюцца ва ўменні слухаць і чуць іншага чалавека, уменні дакладна выражаць свае думкі ў адпаведнасці з задачамі камунікацыі, імкненні цікавіцца меркаваннем іншага чалавека, уменні ўступаць у дыялог, калектыўна абмяркоўваць пытанні і інш. [1, с. 10].

Задача педагога – садзейнічаць уключэнню вучняў у дыялог, фарміраванню ўмення фармуляваць пытанні, даваць адказы, выпрацоўваць навыкі пабудовы маналагічнага выказвання. Для гэтага настаўніку неабходна на вучэбных занятках прапаноўваць такія формы ўзаемадзеяння, што будуць уключаць усіх вучняў у камунікацыю. Спынімся на некаторых эфектыўных прыёмах фарміравання камунікатыўных навыкаў на ўроках беларускай літаратуры.

Прыём **“Тры факты”** выкарыстоўваецца пры аглядавым вывучэнні біяграфіі і творчасці пісьменніка. Настаўнік прапануе вучням у якасці дамашняга задання падабраць тры цікавыя факты з біяграфіі і творчасці пісьменніка, запісаць на асобныя лісткі паперы. На ўроку настаўнік прапаноўвае ў групах (3-5 чалавек) кожнаму агучыць падабраныя факты і калектыўна выбраць тры найбольш цікавыя факты ад групы. На наступным этапе ўрока члены групы прадстаўляюць факты і наклеіваюць лісткі з інфармацыяй на агульны калаж. У якасці дамашняга задання настаўнік можа прапанаваць падрыхтаваць на аснове атрыманага калажа маналагічнае выказванне. Асобна вызначаюцца крытэрыі ацэнкі: тэкст з 10 сказаў, абавязковыя факты як па біяграфіі, так і па творчасці, выказванне на беларускай мове, выступленне павінна мець уступ, асноўную частку і заключэнне. Такі прыём быў выкарыстаны на першым уроку пры вывучэнні жыццёвага і творчага шляху Янкі Купалы: вучнямі былі падабраны малавядомыя факты з жыцця класіка, кожны да сваіх падабраных фактаў дабавіў яшчэ мінімум 10 фактаў, якія прагучалі ад аднакласнікаў. Стварэнне калажа – зрокавы вобраз інфармацыі, які сведчыць пра выніковасць сумеснай работы на ўроку.

Прыём **“Характарыстыка персанажа, вобраза”** можна выкарыстаць пры вывучэнні літаратурных вобразаў твора. Пры выкарыстанні такога прыёма развіваецца ўменне дамаўляцца, планаваць і арганізоўваць супрацу, калектыўна абмяркоўваць тэму, планаваць калектыўнае выступленне. У якасці дамашняга задання настаўнікам прапаноўваецца падабраць найбольш яркія цытаты для характарыстыкі асноўных вобразаў твора. На ўроку групам прапанавана за 7-10 хвілін абмеркаваць і аформіць інфармацыю на паперы: падпісаць персанаж на блакітным прамавугольніку, ключавыя словы, што характарызуюць персанаж, запісаць на аранжавыя авалы, кожнаму аформіць на жоўтым сцікеры цытату-характарыстыку вобраза, на ружовае воблака выбраць найбольш характэрную цытату (якую можна назваць дэвізам гэтага героя). Членам групы неабходна на месцах выбудаваць структуру прадстаўлення героя перад

класам і агучыць сваю арактарыстыку перад класам. Такім чынам можна працаваць з любым эпічным і ліра-эпічным творам (напрыклад, па паэме Якуба Коласа “Новая зямля”, паэме Янкі Купалы “Бандароўна”).

Прыём **“Мой погляд на твор”** выкарыстоўваецца на заключным уроку па вывучэнні твора з мэтай прадстаўлення ў зрокавай форме свайго бачання прачытанага твора, абгрунтавання свайго меркавання, прадстаўлення яго. На апошні ўрок па вывучэнні твора настаўнік прапаноўвае творча прадставіць свой погляд на твор у выглядзе воблака слоў, сінквейна, міні-даследавання, новай дадатковай інфармацыі пра экранізацыю/пастаноўку на сцэне і г.д. На ўроку кожны вучань выходзіць да дошкі і прадстаўляе падрыхтаваную інфармацыю. Паралельна ствараецца калаж з вучнёўскіх работ, што дазваляе візуалізаваць інфармацыю, зрабіць яе больш запамінальнай, дазваляе вучням убачыць і пачуць сваё меркаванне ў параўнанні з меркаваннем аднакласнікаў, дазваляе самавыявіцца.

Прыём **“Абмяркоўваем разам праблему”** дазваляе сфарміраваць агульны погляд вучнёўскага калектыву на тую ці іншую праблему. Да ўзаемадзеяння неабходна падрыхтаваць 4 канверты з пазначэннем на іх фармулёўкі пытанняў, якія неабходна абмеркаваць, і чыстыя аркушы паперы, на якіх будзе падчас абмеркавання запісана групай вучняў іх бачанне праблемы. Вучні дзеляцца на 4 групы (па 5-6 чалавек), кожная група атрымлівае канверт са сфармуляванай праблемай, якую разам вучні абмяркоўваюць 5-7 хвілін і пісьмова фармулююць погляд групы на прапанаванае пытанне. Праз вызначаны час канверт перадаюцца па гадзіннікавай стрэлцы другой групе, і група абмяркоўвае разам ужо іншую праблему, што паступіла з новым канвертам, запіс рашэння праблемы адбываецца на чыстым аркушы паперы. Такім чынам канверты праходзяць праз усе групы, у канвертах у працэсе абмеркавання з’яўляецца 4 варыянты бачання зададзенай праблемы, у класе абмеркавана 4 праблемы. Канверты вяртаюцца праз 3 хвіліны да групы, якая пачынала абмеркаванне праблемы, цяпер група мае права пазнаёміцца з яшчэ трыма варыянтамі, сфармуляванымі іншымі групамі. Задача кожнай групы – пазнаёміцца з рашэннямі іншых груп, абагульніць адказы, вылучыўшы агульнае і адметнае, і прадставіць праз хвілін 5 калектыўнага абмеркавання на ўвесь клас. Такі прыём дазваляе задзейнічаць увесь клас у працэсе абмеркавання пэўных пытанняў па літаратурным творы, якія могуць мець некалькі варыянтаў адказаў, зрэдку процілеглых па сваёй сутнасці, а таксама выпрацаваць агульнае для класа бачанне праблем, прадстаўленых на пачатак заняткаў. У працэсе абмеркавання вучням неабходна прадставіць сваё бачанне праблемы, умець выслухаць меркаванне іншага, юць гатовым да таго, што яго меркаванне можа не сыходзіцца з меркаваннем іншага чалавека. Такі прыём быў выкарыстаны на ўроку падрыхтоўкі да сачынення па сучаснай беларускай літаратуры ў 11 класе (былі прапанаваны такія фармулёўкі праблем: “Наватарства ў сучаснай беларускай літаратуры: за”, “Наватарства ў сучаснай беларускай літаратуры: супраць”, “Традыцыйнасць у сучаснай беларускай літаратуры: за”, “Традыцыйнасць у сучаснай беларускай літаратуры: супраць”). Таксама апрабаваны прыём і пры вывучэнні аповесці “Непаўторная вясна” Івана Шамякіна з вучнямі 9 класаў.

Таксама хочацца адзначыць патэнцыял праектнай дзейнасці для фарміравання камунікатыўнай кампетэнтнасці, бо менавіта пры стварэнні калектыўнага праекта фарміруюцца такія навыкі, як умённе слухаць іншага чалавека, калектыўна абмяркоўваць тэму, умённе планавання і арганізоўваць супрацу, гатоўнасць аказваць дапамогу іншаму. Падабаецца вучням сумесная работа над стварэннем **лэпбукаў** па вызначанай тэме, выкананне заданняў у лэпбуках аднакласнікаў, ацэньванне работы іншых.

Такім чынам, хочацца сцвердзіць, што для арганізацыі эфектыўнай камунікацыі вучняў на ўроках беларускай літаратуры неабходна навучыць вучнёўскі калектыў працаваць у парах, групах. Камунікатыўная кампетэнтнасць дазволіць кожнаму быць пачутым у калектыве, умець выказацца, каб данесці сваё бачанне, пачуць меркаванне іншых членаў калектыву.

Трэба адзначыць, што да сумеснай работы трэба вучняў паступова рыхтаваць, адразу прымяненне прапанаваных прыёмаў можа і не спрацаваць. У вучнёўскім калектыве павінна быць выпрацавана павяга да меркавання іншага, сфарміравана ўменне прызнаваць іншае, ад- рознае, меркаванне, уменне працаваць у групах. Але калі настаўнік прыкладзе намаганні для фарміравання асноўных камунікатыўных навыкаў у сваіх вучняў, то работа з вышэй прапанаванымі прыёмамі прынясе задавальненне як вучням, так і настаўніку.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Гелясіна, Е. В. Метапредметная компетентность: сущность, содержание, критерии сформированности // Народная асвета. – 2019. – № 1. – С. 7-12.